

Minden oly elágazásnál, amely legalább 2 Ampère erősségű áram vezetésére szolgál, a vezetékbe önműködő árammegszakítók vannak beiktatva, melyek a megszabott legnagyobb áramerősség másfélszeresének fellépésekor a vezetéket megszakítják. Ezen árammegszakítók az elágazás mindkét vezetékébe be vannak kapcsolva.

A vezetékek elszigetelése úgy a földtől, mint egymástól az 5000 E/I Ohmot mindenütt messze fölülhaladja. (E az illető vezetékben fellépő legnagyobb feszültség Voltban, I a legnagyobb áramerősség Ampère-ben.)

A berendezésnél a német elektrotechnikusok egyesülete által megállapított feltételek (Vorschriften des Verbandes deutscher Elektrotechniker) szigoruan be lettek tartva.

4. Világítás.

A fűrészpületben s a fűrészrakodókon modernül berendezett villamos világítás van. A világítás számára a transzformátor helyiségben az összes előirt biztosító, mérő és kikapcsoló készülékekkel s transzformátorral felszerelt külön kapcsolótábla van felállítva.

Az összes elektromos berendezést a „Ganz és társa vasöntő- és gépgyár részvénytársaság” szállította és szerelte.

A községi közlegelők használatáról.

Irta: *Stolcz József*, Feketehalom község erdőgondnoka.

A mezőgazdasággal foglalkozó kisbirtokos osztály mind sulyosabbá váló helyzete már évek óta az állattenyésztésnek fejlesztésére fordítja az általános figyelmet, amit újabban a mindinkább fellépő jelentékeny husdrágulás még inkább elősegít.

A mezőgazdaságot üző államok gerinczét képező kisbirtokos osztály boldogulásával országos érdekek fűződnek szorosán össze, mert nemcsak a termelő kisközgazda vagyoni helyzete függ össze az államot mélyen érintő szociális mozgalmakkal, hanem az általa előállított mezőgazdasági termékek mennyiségének emelkedése vagy csökkenése is, hatással lévén az ország iparára és kereskedelmére, de az országot lakó egyes fogyasztók érdekeire is, közvetve szintén állami érdekeket érint. Ily módon az ország lakos-

ságának minden tagjára vonatkozó érdekközösség áll elő, mely kötelezettséget ró minden e tárgygyal foglalkozóra, vagy ahhoz értőre, hogy a mutatkozó bajok orvoslását célzó eszméit tehetőségéhez mérten közölje, melyek a bírálat retortáján átszűrődve, egy gazdaságilag jobb kor alapjának megvetéséhez hozzájárulhatnak. S midőn e fontos ügynek minél több oldalról való megvilágítása a cél érdekében csak kedvező lehet, önként kiválik e tényből a mezőgazdák és erdészek válvetett munkásságának szüksége, kik a mai kedvezőtlen állapotok alapvető okait a legközvetlenebbül szemlélhetik s tapasztalataikat a közvetlen szemlélődésből merithetik.

Saját különleges állásomban, amelyben hat év alatt a községi élet legrejtettebb zugaiba is bepillanthattam s nap-nap mellett előttem áll a községi autonomia s gazdálkodás minden fény- és árnyoldala, amelyben a nagykiterjedésű közlegelők mikénti kezelését s annak eredményét folyton szemmel kísérhettem, a tapasztalatok szerzése legközvetlenebbül történt s így kötelességemnek vélem azok közlését állattenyésztésünk fejlesztése érdekében, melyhez hacsak egy porszemmel is járulhatok, célomat elértem!

Ebben a reményben fogok értekezésem előadásához.

Az ország népességének természet szerű szaporodása a földbirtokoknak mind kisebb részekre való szét darabolását vonja maga után s mi sem természetesebb, mint hogy ily módon a folyton kisebb területen gazdálkodó egyén már a megélhetés miatt is kénytelen redukált birtokának hozamát s így annak talajminőségét is emelni, tehát gazdaságának kezelését újabb elvekre fektetni, vagy azokból legalább is annyit átvenni, amennyinek gyakorlati hasznát csekély képzettsége belátni képes.

Az amerikai farmer elve: „két magot termelni ott, ahol addig csak egy termett“, ha ma a kisbirtokos osztály még csak egy részét is hatja át, lassankint a viszonyok kényszere alatt tért hódít, s e kényszerből válik ki önmagától az állattenyésztés mennyiségi és minőségi fejlesztésének szükségessége.

A kisbirtok hozamának emelése s így a földnek jobb megművelése nemcsak nagyobb és erőteljesebb igavonó-jószágoknak tartását szükségeli, hanem a talajjavítás szempontjából oly fontos trágyanyerés végett, a kisbirtok kiterjedésével helyes arányban álló tejelő- s növendék-jószágállomány tartását is megköveteli s

viszont a kellő állatállomány tartása a kisgazdának takarmánytermelő képességétől, vagyis a takarmánytermesztésre kihasított birtokrésznek nemcsak kiterjedésétől és megmunkálásától, hanem lényegesen annak kellő erőben tartásától, trágyázásától függ.

Az ország állattenyésztésének felendülése és virágzása a kisbirtokos osztály jószágértartási s ez ismét takarmányozási képességétől függvén, a vizsgálat tárgyává kell tennünk azokat a tényezőket, melyek ezen képességek, illetve végeredményben a takarmányozási képesség emelkedését vagy sülyedését befolyásolják.

A kisgazda takarmányozási képessége két időszakra és pedig a nyári és téli időnyire terjedvén ki, szükségessé válik ezeket elkülönítve tárgyalni.

A nyári takarmányozás történhetik az istállóban való etetés (istállózás) vagy legeltetés után. Tekintettel azonban a kisgazdának kora tavasztól késő őszig a külső mezei munkákkal való elfoglaltságára, midőn nemcsak ő, de jóformán egész háza népe a mezőn dolgozik, másrésről azon körülményre, hogy amugy is csekély kiterjedésű birtokán nagymennyiségű takarmányt előállítani nem bír, úgy találom, hogy nagy uradalmakban s ott is főképpen a tehenészeteknél keresztülvihető, a kisgazdánál azonban, akinek nemcsak jószágértartásról, hanem jószágnevelésről is kell gondoskodnia, már a fejlődéshez szükséges testmozgás hiánya miatt is tekintetbe nem jöhet. Ilymódon a nyári takarmányozás egyetlen módja marad vissza, a legeltetés és pedig — eltekintve a kisbirtokos kézben levő, aránylag csekély kiterjedésű magánlegelőktől — a községek közlegelőin való legeltetés, minek következtében a kisgazda nyári takarmányozó képessége az illető község közlegelőjének, nemcsak kiterjedésével, hanem annak hozamával is szoros kapcsolatban van.

A téli takarmányozás egyetlen módja az istállózás.

Ennek mérve egyrésről a birtok takarmánytermelésre kihasítható részének nagyságától függ, másrésről az illető kisbirtokos egyéni szorgalmával és haladó-képességével szorosan kapcsolatos gazdálkodási módjától, tehát oly tényezőtől, mely mint egyéni tulajdonság, közvetlen idegen beavatkozást kizár.

Az a kérdés merül fel már most, hogy az állattenyésztés szempontjából melyik takarmányozási időszak a fontosabb?

Szükségtelennek tartom e kérdésre válaszolva az érvek halmazát összehordani, hiszen kézen fekvő dolog, hogy legelő nélkül állattenyésztésről szólni sem lehet, hogy a legelő képezi annak alapját, melynek nagyságától és nemkevésbé minőségétől is függ az állattenyésztés fellendülése és virágzása.

A közlegelők kiterjedésének, de főként állapotának az állattenyésztést illető közvetlen befolyása mellett azonban nem hagyható figyelmen kívül az a közvetett hatás sem, amelyet az, az egyes kisbirtokos átteleltetési képességére gyakorol, amit egy példával óhajtok megvilágítani.

A közlegelők mai átlagos állapota mellett egy felnőtt jószág a legelőidény végével bizonyos X állapotban kerül az istállóba s annak átteleltetésére, hogy az a jövő évi legelőidény kezdetével X_1 állapotba kerüljön, Y mennyiségű takarmány szükséges.

Kerüljön már most ugyanaz a jószág a jobb minőségű, feljavított legelőről nem X , hanem jobb, mondjuk $X+Z$ állapotban átteleltetésre, ennek ugyanazon tavaszi minőségbe való hozatalára így már nem Y , hanem csak $Y-Z_1$ takarmány lesz szükséges, tehát egy bizonyos takarmány-megtakarítás áll elő, amely vagy egy más jószág részleges takarmányozására lesz fordítható (az átteleltetési képesség mennyiségi emelése), vagy, ha a megtakarítástól eltekintünk, az illető jószág tavaszi kondíciójának emelésére használható fel (az átteleltetési képesség minőségbeli emelése).

Ha már most a közlegelők mikénti állapota közvetlenül és közvetve ily fontossággal bír, önként merül fel a kérdés: oly karban vannak-e ma a községi közlegelők, hogy a kisbirtokos osztály állattenyésztésének fellendüléséhez az alapot szolgáltathatnák? S ha nem, mily okra vezethető ez vissza, s ha az ok nyilvánvaló, mily módon volna az megszüntethető?

Az első kérdésre szavakkal alig lehet felelni. Látni kell azt a szomorú képet, melyet a községi legelők — kevés kivétellel — nyújtanak.

A nemtörődömség és kapzsiság, a tudatlansággal párosulva, a községi gazdálkodás egyik ágában sem termé oly buján virágát, mint a közlegelők kezelésénél. A kopasz domb- és hegyoldalak, egy-egy csenevész nyirfával, szomoruan néznek le az elkopott sík legelőkre, hol csak a tövisbokrok védelme alatt meghuzódó

zöld fücsomók, a felázott talajban kitaposott marhacsapások s a megszáradt trágyalepények jelzik azt, hogy e terület tulajdonképpen legelő. A szél végig süvölt, végig seper a fák védelmét nélkülöző legelőkön, viszi magával a felvágott, kopasz talaj kevéske humusát s vigan hajtja a vakondtúrások százezrén keresztül az „ördög szekerét“.

A legelő erdők és fás legelők járhatatlan sűrűségét egyaránt kerüli a jószág és a pásztor, hiszen a földet vastagon borító alomtakaró csak a futótüzeknek nyújt tápot.

S a legelőre hajtott jószág a perzselő napon éhségtől gyötörve jóformán csak átfut a legelőn, hogy estére éhesen, de sokszor szomjasan s így erőtlenül térve haza, gazdájának tejszivattyúzási kísérleteit is átszenvedje. A leromlott jószág s görhes növénykének látása lassankint kiváltja e tekintetben is a kisgazda kedvetlenségét, melyet a megélhetés gondja csak fokoz, mohón szivja magába a „csodás ujvilág“-ról szóló meséket, vágyakozva néz az ujvilág felé, míg aztán a vágyat követi a tett, s ő is megy a többi után, el a tengeren tulra! . . .

A községi közlegelők elvitázhatatlan elhanyagolt, sok helyt jóformán tönkretett állapotának — mely az állattenyésztés fejlődését nem hogy előmozdítaná, de annak egyenesen gátat vet — okait vizsgálva, első sorban is azokat az intézkedéseket kell tekintetbe vennünk, melyeket az 1894. évi XII. törvényczikk II. fejezete a közlegelők kezelését illetőleg tartalmaz.

Az említett törvényczikk szerint a közlegelők kezelése feletti rendelkezési jog, egyrészt az érdekelt birtokosok, másrészt a képviselőtestület hatáskörébe van utalva, tehát a kezelési és gazdálkodási rendszer megállapítása a legelő jókarba hozatala, feljavítása, ápolása stb. nemcsak, hogy szakértelemmel, de leggyakrabban a kellő értelemmel és belátással sem bíró, rendesen széthuzó testületek kezeibe van letéve, hol legelőszőr az egyesek, a „hatalmasak“ érdekei jutnak érvényre. E testületek vannak hivatva a legelőgazdaság módját és irányát megszabni s ezen testületek ötletszerű és zavaros határozatai képezik a legelőgazdaság vezetésével megbízott — három évi időtartamra megválasztott, a tudást és értelmet rendesen nélkülöző és a „hatalmasok“-tól jóformán függő — községi hivatalnok tevékenységének alapját.

De menjünk tovább!

A községi legelőgazdaság feletti ellenőrzés az idézett törvény 15. §-a szerint a járási főszolgabírók kötelességét képezi. Eltekintve ezen tisztviselőknak a gazdasági téren való természetszerű járatlanságától, a közigazgatás egyéb ügyei ezen beható tanulmányt kívánó gazdasági ággal való részletes foglalkozást s részletes helyszíni szemléket már fizikailag is kizárják.

Igaz, hogy a legeltetésről szóló törvény 21. §-a, illetve a 48000/1894. számú miniszteri rendelet értelmében a községek legeltetési szabályzatok előterjesztésére kötelezve vannak, de ezen rendelkezés a legtöbb helyen keresztülvive nincs s ahol meg is van, a kellő irányítás és szakértelem hiányában a szabályzatok oly kezdetlegesek, hogy rendszeres gazdálkodás alapját nem képezhetik, különösen akkor, mikor a kezelő nemcsak teljesen laikus, de részéről az e téren való önképzés lehetősége is ki van zárva, vagy ezt a legkedvezőbb esetben fel is tételezve, az e téren való működésének ideje a népszerűség tartama által van határolva. S hogy a népszerűség a községi életben mily módon érhető el, erre nézve magyarázatokkal szolgálni szükségtelen s csak röviden jelzem azt, hogy arra a legkedvezőtlenebb ut: rendszert és rendet teremteni, mert a rend megteremtése a jogok bizonyos kiegyenlítését vonja maga után s ez a kiegyenlítés rendszeren a jobbmódu „hatalmasok“ érdekeinek rovására megy.

Ily módon áll elő az a helyzet, hogy a községi közvagyonnak sokszor igen jelentékeny értéket képező része, a közlegelő, szakértelem nélküli, mondjuk „kezelés“ alatt áll s hogy ezen „kezelés“ ellenőrzése az adott viszonyok között inkább egy a változhatatlanba való beletörődés jellegével bír, amelyért felelősségre vonni — de jure — senkit sem lehet, hogy e községi vagyon hozamának és értékének emelése érdekében, mely az egyesek részéről pénz- és munkabeli áldozatot kívánna, szót emelni senki sem akar, s ha akarna is, nem mer, hogy e közvagyon így értékben folyton csökken, annak hozama daczára a változatlan, sőt emelkedő jószágállománynak mind kisebb és kisebb lesz, mig végre kitaposódik az utolsó fücsomó is s természetes befejezést nyer az üzött rablógazdaság.

A községi közlegelők, ha közvetlenül a községnek, mint jogi

személynek korlátlan tulajdonát is képezik, közvetett értelemben oly közvagyonot jelentenek, melynek mikénti kezelése és jókarban tartása, ha első sorban is az illető község lakosságának érdekeit szolgálják, végeredményben oly tényezőt képeznek, melynek emelkedése vagy sülyedése már nem *helyi*, hanem *országos* érdek s így annak megvédésére valóban senki sem jogosultabb, mint maga az állam.

A községi közlegelők a községnek jogilag épp oly tulajdonát képezik, mint a községi erdők; azoknak fenntartása s jókarban létele épp oly, ha nem nagyobb közérdeket képez, s ha a községi erdők használatának módja ma már az állam beható ellenőrzése alatt áll, a községi közlegelők kezelésének állami ellenőrzése (esetleg kezelése) sem minősíthető a községi önkormányzatot sértő intézménynek, különösen akkor nem, amidőn az eddigi gazdálkodásnak káros gyümölcssei teljes valóságában állanak előttünk s így a beavatkozást egyenesen provokálják. Ha a magánjogi életben a vagyonát pusztító egyénnel szemben a gondnokság alá helyezés nemcsak megengedett, de az érdekelteknek jóformán köteleességét képezi, még inkább fennáll az, ha közvagyonról van szó, midőn állami érdekek megvédése forog koczán.

Szükségtelen az állami beavatkozás jogát és szükségét tovább fejtegetnem s így áttérek azon teendők felsorolására, amelyek — nézetem szerint — míg egyrészt az eddigi rendszertelenség kinövéseit megszüntetnék, másrészt a legelőgazdaság s így az állattenyésztés fejlődésére az alapot szolgáltatnák.

a) Legelső sorban is szükségesnek vélem az 1894. évi XII. törvénycikknek átdolgozását, illetve egy legelő-törvény alkotását, melynek főrészét a legelőgazdaság kezelésével, vezetésével és felügyeletével összefüggő intézkedések képeznek.

A községek, közlegelőjük feletti tulajdonjogának érintetlenül hagyása mellett, a legelőgazdaság kezelő, rendelkező és ellenőrző közegeinek szervezése s illetve ezek hatásköreinek éles körülhatárolása volna véleményem szerint első sorban is keresztül viendő, amennyiben egy gazdaság helyes vezetése e közegek harmónikus összműködésétől s szakértelemmel párosult tevékenységétől függ.

b) A tulajdonképpeni kezelőszemélyzetet a jövőben is azon községi hivatalnokok képeznék, kik a kezelési teendőket ma is

végzik (alább közölt legeltetési szabályzat 15. §-a) avval a különbséggel, hogy a legelőgazdaság helyi kezelője (községi albiró) a jövőben ezen teendők végzésével nem 3—3 évi időtartamra, hanem élethossziglan bizatnék meg, mi egyrészt hozzájárulna ahhoz, hogy az illető az évek során át némi gyakorlatra és ismeretre tenne szert, másrésztől függetlenebbé válnék a községi váltakozó hangukulattól s népszerűségtől. A kezelő személyzet kötelmeinek felsorolását a legeltetési szabályzat tartalmazná.

c) A községi közlegelő gazdaságban a rendelkező közeg a tulajdonjogot s beruházásokat érintő ügyekben a tulajdonos község képviselő testülete, — kezelési és gazdasági ügyekben egy, a minden megye által választandó (vagy az állam által kinevezett) s kellő szakképzettséggel bíró „megyei gazdasági felügyelő“ volna, ki mellé egy vízmesteri képzettséggel bíró segéd osztatnék be. A gazdasági felügyelő általam tervezett munkakörét illetőleg idézem e tárgyban mult év május havában Brassó vármegye közgazgatási bizottságához intézett s kedvező fogadtatásra talált előterjesztésemnek vonatkozó részét, amely szerint a gazdasági felügyelő tevékenységét képeznék:

1. Minden a megyéhez tartozó s közlegelővel bíró község legelőjére, az érdekeltek meghallgatásával s a helyi viszonyok tekintetbe vételével rendszeres legeltetési szabályzat készítése (revisió átdolgozás).

2. A megyebeli közlegelők törzskönyvének (szabad legelő, legelő erdő, fás legelő) s térképeinek a legelő- és talajjóság, valamint az emelkedettség kitüntetésével való elkészítése.

3. Az egyes községek közlegelőinek feljavítása érdekében szükséges munkálatok (fásítás, ritkítás, irtás, gyalulás, boronálás, trágyázás, öntözés, lecsapolás stb.) terveiknek részben elkészítése részben azok elkészítése végett az illetékes hivatalok megkeresése és a keresztülvitel módozatainak az érdekeltekkel egyetértőleg való megállapítása és a teljesítés ellenőrizése.

4. A legelőgazdaság évi költségvetésének és munkatervének felülvizsgálása.

5. A községek közlegelőinek a legelőidény alatti gyakori bejárása s a legelő-szabályzat rendelkezéseinek mikénti betartását illető ellenőrzés gyakorlása.

6. A közlegelők befásításához, valamint élő sövények létesítéséhez szükséges sorfák (gyümölcsfák) és csemetéknek a létesítendő megyei gazdasági csemetekertben való nevelése (a szükséges segédszeméllyel).

7. A közlegelőkön levő kopár és vizmosásos részlete megkötési s fásítási terveinek elkészítése; a keresztülvitel ellenőrzése.

8. Az egyes községek s így a megye állatállományának és apaállatainak nyilvántartása s az utóbbiak mikénti tartásának időszaki ellenőrzése. Tenyészigazolványok nyilvántartása.

9. A megye területén netán fellépő egér- és rovarkárok elleni védekezés módjának megállapítása s úgy ezek, mint a kötelező arankairtas keresztülvitelének ellenőrzése.

10. A megye területén előforduló fontosabb gazdasági mozzanatoknak a földmivelésügyi minisztériumhoz való bejelentése (megyei gazdasági tudósító).

11. A házi iparnak a megye területén való fejlesztése (üztelepek létesítése, tanfolyamok tartása iránti előterjesztés, a házi ipar termékeinek értékesítését illető tevékenység stb.).

A megyei gazdasági felügyelő a községek képviselő testületi ülésein a közlegelőket érintő ügyekben, mint szaktanácsadó venne részt s a helyes gazdálkodás szellemével össze nem férő határozatok ellen felebbzési joggal élhetne.

d) A megyei gazdasági felügyelők tevékenységének ellenőrzése, valamint az országra vonatkozó közlegelő-törzskönyvnek felfektetése, állatállományának s apaállatainak nyilvántartása, a legeltetési szabályzatok s az ezeknek alapján történő gazdálkodás és így a fejlődés menetének helyszini szemlék alapján történő felülvizsgálása a földmivelésügyi minisztérium alá tartozó ügyosztály feladatát képezné, mely a községi közlegelők kezelését illetőleg s így a megyei gazdasági felügyelőkkel szemben nemcsak ellenőrzési, hanem rendelkezési joggal is felruházandó volna s amely ügyosztályhoz, tekintettel az ország községeinek nagy kiterjedésű fás és legelő-erdő üzemben kezelt közlegelőire, nemcsak gazdászok, hanem erdészek beosztása is szükséges volna. A képviselő testületek és a gazdasági felügyelő között felmerülő vitás gazdasági kérdésekben ezen ügyosztály kiküldöttjének hely-

szini szemléje és jelentése alapján a földművelésügyi minisztérium döntene.

e) Az általános elvek, melyeken a községi közlegelő gazdaság vezetése nyugodnék, a minden községi közlegelőre kidolgozandó legeltetési szabályzatban volnának lefektetve. Arra a kiváló fontosságra való tekintettel, melylyel a legelőgazdaságban a legeltetési szabályzat bir, nem vélem feleslegesnek tájékozásul azon legeltetési szabályzatot közölni, melyet a mult év elején Feketehalom község közlegelőire eddigi tapasztalataim s tanulmányaim alapján, az adott jelenlegi viszonyokra való tekintettel kidolgoztam s mely szabályzat már felsőbb helyen is változtatás nélkül jóváhagyást nyert.

Az alábbi szabályzat kidolgozásánál tekintetbe kellett vennem nemcsak a helyi viszonyokat, nemcsak az érdekeltek konzervatív gondolkodását s a gazdálkodás vezetésével megbízott egyének értelmi fokát, hanem azt a körülményt is, hogy a rendszertelenségből a rendszeres gazdálkodásba való tulmerek átmenet az ügynek rendesen többet árt, mint használ.

A szabályzatnak egyes részei talán tulságos terjedelmesen vannak tárgyalva, de szükségesnek véltem ezt azért, hogy a legelőgazdaságban működő s az ujonnan belépő egyének is hatáskörüket teljesen ismerjék s így kötelmeik végzésére szoríthatók is legyenek. Meg kellett elégednem az adott viszonyok között az alapozás durvább munkájával, utódomra bizva a csiszolás és tökéletesítés talán hálásabb és könnyebb munkáját. (Folyt. köv.)

Erdészeti altisztek, erdő- és vadőrök, valamint erdőszolgák nyugellátásának megoldása az Orsz. Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár keretében. *)

Irta: *Gaal Károly.*

A közelmult időben is felmerült az óhaj, hogy a magán-szolgálatban álló nyugdíjjogosultsággal rendszerint nem bíró erdészeti altisztek, erdő- és vadőrök, nemkülönben az erdőszolgák nyugellátására nézve gondoskodás tétessék, illetőleg munkaképtelenségük esetére részükre bizonyos összeg biztosíttassék.

*) Mutatvány „Az Erdő” 1907. évi 1. és 2. számából.